

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1911

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISBN: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1121

Kitap Adı : Bâkıllânî'de İlâhî Sıfatlar ve Kelâmullah

Book Title : Divine Attributes and the Word of God in al-Bâqillânî

ISBN : 978-625-8724-77-6

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724776

Yazar | Author: Muzaffer Barlak | orcid.org/0000-0001-9086-4379

Kurum | Institution: Samsun Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ROR ID: ror.org/02brte405

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 167 (xii+155)

Yayın Tarihi | Publication Date: Nisan | April 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRHT - İslam teolojisi | Islamic theology

BISAC: REL037060 - Din / İslam / Teoloji | Religion / Islam / Theology

THEMA: QRP + QRVD - İslam; Dini doktrinler | Islam; Religious doctrines

LC Classification: BP166-166.94 - İslam kelâmı / teolojisi | Theology (Kalâm)

DEWEY: 297.2 - İslami akide ve kelâm | Islamic doctrinal theology (Aqâ'id and Kalâm)

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 6.256 - Din | Religion

WoS Citation Topics Micro: 6.256.1835 - Teoloji | Theology

Scopus Subject Areas: 1212 - Din Araştırmaları | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Barlak, Muzaffer. *Bâkıllânî'de İlâhî Sıfatlar ve Kelâmullah*.

FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Bâkıllânî’de İlâhî Sıfatlar ve Kelâmullah

Muzaffer BARLAK

Ankara 2026

Yazar Hakkında

Muzaffer BARLAK

1983 yılında Trabzon'un Sürmene ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Samsun'da tamamladı. 2006 yılında On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini 2010 yılında, aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde "Kur'an-ı Kerim'e Göre Husûn-Kubuh Problemi" başlıklı teziyle Kelam Anabilim Dalı'nda tamamladı. Aynı yıl başladığı doktora programını, 2014 yılında "Bir Kelam Problemi Olarak Nübüvvet -Bâkılânî ve Kâdî Abdülcebâr Örneği-" adlı tez çalışmasıyla bitirerek doktor unvanını aldı. Akademik kariyerine ilave olarak, 2006-2011 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Trabzon ve Samsun'da imam-hatiplik görevlerinde bulundu. 2011 yılında Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı'na Araştırma Görevlisi olarak atandı. 2014 yılında Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yardımcı doçent olarak görev yapmaya başladı. 2023 yılında ise Samsun Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı'na Doçent olarak atandı. Halen bu görevini sürdürmekte olan yazar; Arapça ve İngilizce bilmekte olup evli ve üç çocuk babasıdır.

About the Author

Muzaffer BARLAK

He was born in 1983 in the Sürmene district of Trabzon. He completed his elementary, middle, and high school education in Samsun. In 2006, he graduated from the Faculty of Theology at 19 May University. He completed his master's degree in 2010 at the same university's Institute of Social Sciences with a thesis titled "The Problem of Beauty and Ugliness According to the Qur'an" in the Department of Islamic Theology. He began his doctoral program the same year and earned his Ph.D. in 2014 with his dissertation titled "Prophecy as a Theological Problem: The Examples of al-Baqillani and Qadi Abdul-Jabbar." In addition to his academic career, he served as an imam-hatip in Trabzon and Samsun under the Presidency of Religious Affairs between 2006 and 2011. In 2011, he was appointed as a Research Assistant in the Department of Islamic Theology at the Faculty of Theology, Şırnak University. In 2014, he began working as an assistant professor at the Faculty of Theology at Sinop University. In 2023, he was appointed as an associate professor in the Department of Islamic Theology at the Faculty of Theology, Samsun University. The author, who continues to hold this position, is fluent in Arabic and English; he is married and the father of three children.

Kitap Hakkında

Bâkıllânî'de İlâhî Sıfatlar ve Kelâmullah

Eş'arî kelâm geleneğinin sistemleşmesinde merkezi bir rol oynayan Ebû Bekir el-Bâkıllânî'nin Kelâmullah konusundaki görüşleri ve bu çerçevede geliştirdiği özgün metodoloji, bu eserin ana eksenini oluşturmaktadır. İslam düşünce tarihinin en köklü tartışmalarından biri olan Kur'an'ın mahiyeti meselesi, Bâkıllânî'nin zât-sıfat teorisi üzerinden analiz edilmektedir. Eserin başlangıcında, Bâkıllânî'nin ilâhî sıfatlar anlayışına odaklanılarak konunun ontolojik altyapısı kurulmakta; sıfatları tasnif edişi ve Allah'ın zâtıyla kâim olan sıfatların mahiyetine dair yaklaşımları incelenmektedir. Bu teorik zemin üzerine inşa edilen Kelâmullah meselesi ise Mu'tezile ve diğer muhalif fırkaların görüşleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Bâkıllânî'nin sistemindeki en belirgin unsur olan lafzî kelâm ile nefsî kelâm arasındaki kesin ayrım, çalışmanın merkezinde yer alır. Bâkıllânî; kıraat, kitâbet ve hıfz gibi eylemlerin yaratılmış beşerî fiiller olduğunu savunurken, bu fiillere konu olan ilâhî kelâmın kadîm olduğunu vurgular. Harflerin ve seslerin sonradan yaratıldığına dair sunulan naklî delillerin yanı sıra, insan fiillerinin değişkenliği ve geçiciliği üzerinden geliştirilen akli kanıtlar da metinde detaylandırılmaktadır. Kur'an'ın mahluk olup olmadığına dair tarihsel tartışmaları Bâkıllânî özelinde yeniden okuyan bu eser; tilâvet ile metlûv, kıraat ile makrû ve kitâbet ile mektûb arasındaki farkı merkeze alarak doğru bir ulûhiyet tasavvuru sunmayı amaçlamaktadır. Hem akademik araştırmacılar hem de lisans ve lisansüstü düzeydeki ilim talebeleri için hazırlanan çalışma, klasik kelâm literatürünün en girift meselelerinden birini güncel ve akıcı bir dille yeniden anlamlandırma çabasını temsil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kelâm; Kelâmullah; Halku'l-Kur'ân; Bâkıllânî; Nefsî Kelâm

About the Book

Divine Attributes and the Word of God in al-Bāqillānī

The views of Abū Bakr al-Bāqillānī—who played a central role in the systematization of the Ash‘arī kalām tradition—on the nature of the Word of God (Kalāmullah) and the original methodology he developed within this framework form the central focus of this work. The issue of the nature of the Qur’an, one of the most profound debates in the history of Islamic thought, is analyzed through al-Bāqillānī’s theory of essence and attributes. At the beginning of the work, the ontological foundation of the subject is established by focusing on al-Bāqillānī’s understanding of divine attributes; his classification of attributes and his approaches to the nature of attributes that are inherent in God’s essence are examined. The issue of the Word of God, constructed upon this theoretical foundation, is evaluated in comparison with the views of the Mu‘tazila and other opposing sects. The clear distinction between verbal speech (lafzī kelām) and essential speech (nefsī kelām) -the most prominent element in Bāqillānī’s system- forms the central focus of the study. While Bāqillānī argues that actions such as reading, writing, and memorization are created human acts, he emphasizes that the divine speech to which these acts pertain is eternal. In addition to the traditional textual evidence presented regarding the later creation of letters and sounds, rational proofs developed through the variability and transience of human actions are also detailed in the text. Re-examining the historical debates regarding whether the Qur’an is created or not through the lens of Bāqillānī, this work aims to present a correct conception of divinity by focusing on the distinction between recitation and the recited text, reading and the read text, and writing and the written text. This work, prepared for both academic researchers and undergraduate and graduate students, represents an effort to reinterpret one of the most complex issues in classical kalam literature in a contemporary and accessible style.

Keywords: Speech; the Speech of God; the Creation of the Qur’an; al-Bāqillānī; Self-Speech

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÂKILLÂNÎ'NİN SIFAT TEORİSİ	7
1. Bâkillânî Düşüncesinde İlâhî Sıfatlar	7
1.1. Zâtî Sıfatlar	9
1.1.1. Hayat	10
1.1.2. Kudret	10
1.1.3. İlim	11
1.1.4. İrade	12
1.1.5. Semî'	14
1.1.6. Basar	14
1.1.7. Kelâm	15
1.1.8. Bekâ	16
1.2. Haberî Sıfatlar	18
1.3. Fiilî Sıfatlar	20
2. Yaratıcının Yaratılanlara Benzememesi	26
3. İlâhî Zât-Sıfat İlişkisi	31

İKİNCİ BÖLÜM

İLÂHÎ KELÂMIN ONTOLOJİSİ	35
1. Kelâmullah Tartışmalarının Arka Planı	35
2. Allah'ın Kelâm Sıfatının Sübutu	36
3. Allah'ın Kelâm Sıfatının Mahiyeti	37
4. İlâhî Sıfat ile Beşerî Fiil Arasındaki Ayrım	51
5. Harflerin ve Seslerin Hudûsu	60
6. İlâhî Kelâmın Ezeliyetinin Aklî Delilleri	
6.1. İnsan Fiillerindeki Değişkenlik ve İlâhî Kelâmın Ezeli Mahiyeti	65
6.2. Fıkîhî Bir Kıyas Üzerinden Kıraat ve Makrû Ayrımı	67
6.3. Okuma Eyleminin Gerekçesi Üzerinden Bir Kıyas	68

7. Mushaflarda Yazılı Olan Mânânın İlâhî Kelâm ile Özdeşliği	68
8. İşıtme Eyleminin Hudûsu ve İşıtılan Kelâmın Kıdemi	71
9. İlâhî Kelâmı İdrak Etme Yolları	72
10. Peygamberimize (as) Vahyin İnzâl Süreci	73
11. İlâhî Kelâmın Harf ve Seslerden Münezze Oluşu	77
12. Beşerî Kıraatin Mahiyeti	87
13. İlâhî Kelâmın Beşerî Diller Aracılığıyla Beyânı	90
14. Kelâm-ı Nefsi'nin Naklî ve Aklî Delilleri	92
15. Hurûf-ı Mukattaaların Ontolojik Mahiyeti	109
16. Kadîm Kelâmın Harflerden Tenzîhi	113
17. Kadîm Kelâmın Sesten Tenzîhi	119
18. Allah'ın Kelâmının Kulaklar Aracılığıyla İşıtılmasının Reddi	132
19. İlâhî Zâtın Hulûlden Tenzih Edilmesi	134
SONUÇ	147
KAYNAKÇA	149
DİZİN	153

ÖN SÖZ

İslam düşünce tarihinin en köklü ve üzerinde en çok kalem oynatılmış meselelerinden biri olan Kelâmullah problemi, yalnızca teolojik bir tartışma değil, aynı zamanda varlık, dil ve ulûhiyet tasavvurlarını şekillendiren merkezî bir kırılma noktasıdır. Bu eser, söz konusu tartışmanın seyrine yön veren ve Eş'arî kelâmını sistematik bir olgunluğa ulaştıran Ebû Bekir el-Bâkılânî'nin konu hakkındaki görüşlerini merkeze almaktadır.

Kelâmullah meselesinin İslam düşünce gündemine taşınması, özellikle hicrî ikinci yüzyıldan itibaren uluhiyet sıfatlarının mahiyeti üzerine yürütülen tartışmalarla ivme kazanmıştır. Bu süreçte Mu'tezile, Allah'ın birliği ilkesini koruma gayesiyle, kelâmın sonradan yaratılmış olduğunu savunmuş ve Allah'ın ancak bir mahalde yarattığı harf ve sesler aracılığıyla "mütekelim" vasfını kazandığını ileri sürmüştür. Onlara göre kelâmın kadîm olduğunu savunmak, zât ile birlikte birden fazla ezeli varlığı kabul etmek (taaddüd-i kudemâ) anlamına gelmekteydi. Bu ise tevhid inancı açısından kabul edilemez bir yaklaşımdı.

Buna mukabil Ehl-i Sünnet geleneği, kelâmın Allah'ın zâtıyla kâim, ezeli ve ebedî bir sıfat olduğu düşüncesini savunarak Mu'tezilî yaklaşımın karşısında konumlanmıştır. Sünnî gelenek içerisinde özellikle Eş'arî ekolü, meseleyi lafzî ve nefsî kelâm ayrımıyla daha teknik bir boyuta taşımıştır. Bu noktada Bâkılânî, hocası Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin attığı temelleri hem akîlî hem de naklî delillerle tahkim ederek meseleyi zirveye taşımıştır.

Bâkılânî'nin konuya ilişkin ilkesel yaklaşımı, harf ve seslerden oluşan dış dünyadaki Kur'an tilaveti ile Allah'ın zâtında bulunan ezeli sıfatı birbirinden kesin çizgilerle ayırmak üzerine kuruludur. Bâkılânî'ye göre, bir kimsenin okuması, yazması ve ezberlemesi yaratılmış birer insan fiiliyken; okunan, yazılan ve ezberlenen şey bizzat Allah'ın kelâmıdır. O, bu ayrımı yaparken insan fiillerinin değişkenliğini, hataya açık oluşunu ve geçicili-

ğini aklî birer karine olarak kullanır. Allah'ın ezeli kelâmı hakkında ise bu tür eksikliklerin tasavvur edilmesini reddeder.

Bu çalışma, Bâkıllânî'nin "harflerin ve seslerin hudûsu" ile "kelâm-ı nefsinin kıdemi" arasındaki hassas dengeyi nasıl kurduğunu incelemektedir. Eserde, Bâkıllânî'nin sisteminde kelâm sıfatının nasıl bir ontolojik zemine oturtulduğu ve muhalif görüşlere karşı geliştirilen özgün istidlâller, akademik bir perspektifle ele alınmıştır.

Çalışmanın sistematik bütünlüğünü sağlamak adına eser iki ana bölüm üzerine kurgulanmıştır. Bu çerçevede birinci bölümde, meselenin teorik zeminini oluşturmak üzere ilâhî sıfatlar ile ilgili Bâkıllânî'nin yaklaşımı tespit edilmeye çalışılmış; zât-sıfat ilişkisi ve sıfatların taksimi gibi temel konular, onun kelâm sistemindeki yeri bağlamında incelenmiştir. İkinci bölümde ise bu temel üzerinden, çalışmanın merkezini teşkil eden Kelâmullah meselesiyle ilgili yaklaşımı tespit edilmeye çalışılmıştır. Özellikle lafzî-nefsî kelâm ayrımı, harf ve seslerin yaratılmışlığı ve Kur'ân'ın kıdemi gibi teknik hususlar, Bâkıllânî'nin kendine özgü istidlâl yöntemleriyle bu bölümde analiz edilmiştir.

Bu doğrultuda klasik kelâm düşüncesinin en çetin meselelerinden birine ışık tutmayı amaçlayan bu çalışmanın, konuya ilgi duyan araştırmacılara ve ilim erbabına mütevazı bir katkı sunmasını temenni ederim. Bâkıllânî'nin zihin dünyasına kapı aralayan bu metnin, doğru bir ulûhiyet ve sıfat tasavvuru geliştirme yolunda okura faydalı olması en büyük beklentimizdir.